

UVE JONZON I NJEGOVA KNJIŽEVNA RADIONICA¹

(...)

Horst Binek: *Gospodine Jonzon, dozvolite mi da Vam na početku razgovora postavim nekoliko biografskih pitanja. Nije to zbog lične radoznalosti, već pre pokušaj da na taj način bliže odredimo Vaše mesto u književnosti. Koliko sam mogao da pročitam, studirali ste germanistiku u Rostoku i Lajpcigu. Šta ste radili posle toga?*

Uve Jonzon: Tri godine sam putovao naokolo, u stvari mi je jedino bilo važno da zaradim onoliko novca koliko je potrebno da s vremena na vreme ne moram da zarađujem.

H. Binek: *Kada ste prvi put poželeti da pišete?*

U. Jonzon: Kada sam poželeo – više ne znam, ali počeo sam da pišem jednog zimskog meseca 1953. godine.

H. Binek: *Vaša prva književna dela – da li su to bile pesme, pripovetke ili ste se odmah latili pisanja romana?*

U. Jonzon: Ne, bilo je više pokušaja, pripovedačkih pokušaja; od početka je to uvek bila pripovedačka proza.

H. Binek: *Kada ste počeli da pišete svoj prvi roman Nagađanja o Jakovu, objavljen u Nemačkoj?*

U. Jonzon: U proleće 1957.

H. Binek: *Da li ste ranije već nešto objavili u Istočnoj Nemačkoj?*

U. Jonzon: Ne, ništa.

H. Binek: *Rekli ste da ste nekoliko godina putovali naokolo. Zar se to tada uopšte moglo? Tamo, u sovjetskoj okupacionoj zoni, gotovo sve se prati i začas upadnete u oči policiji.*

¹ Horst Binek, Werkstattgespräch mit Uwe Johnson (am 3–5. I 1962 in West Berlin), u: Eberhard Fahlke (priř.), „Ich überlege mir die Geschichte...“ Uwe Johnson im Gespräch, Frankfurt/M. 1988, str. 194–208. Intervju je u celini objavljen pod naslovom: „Horst Binek, Werkstattgespräch mit Uwe Johnson“, u: Frankfurter Hefte, 1962, sveska 5, str. 333–342. Tri tačke u zagradi na samom početku ovog teksta označavaju da je početni deo razgovora izostavio Eberhard Falke, priređivač knjige „Ich überlege mir die Geschichte...“; dalja izostavljanja, obeležena trotačkom u uglastoj zagradi, kao i naslov intervjua u prevodu, potiču od priređivača temata.

U. Jonzon: Ja sam, takoreći, bio protivrečnost u toj državi koja i sama ukazuje na protivrečnosti u svom razvoju. Bio sam ono što tamo ne sme da postoji: nezaposlen. Bio sam student u koga je država uložila nekoliko stipendija. Ta država je zato smatrala da ima pravo da dodeljuje radna mesta svojim studentima. A meni nijedno nije dodeljeno. Mišljenje o mom ponašanju bilo je veoma nepovoljno. I moglo se putovati, nekim čudom. Čak sam neko vreme živio u malom mestu u kome su ljudi ponekad s policajcima i dalje na „ti“, i niko nije mario za to. To me je, razume se, uvek čudilo.

H. Binek: *Recite mi, dok ste pisali Nagađanja o Jakovu, jeste li tada verovali da će roman biti objavljen?*

U. Jonzon: Ne. Kao prvo, imajući u vidu opšte prilike, niste mogli da se nadate nečemu takvom, niste to čak mogli ni da zamislite. Kao drugo, već sam imao iskustava s jednim rukopisom 1956. godine, pa nisam ni pokušavao.

H. Binek: *Možete li nešto da kažete o tim iskustvima, kakva su bila, možda makar samo da nagovestite?*

U. Jonzon: Da. Bio je to rukopis romana koji sam pisao 1953–55. godine, a zatim ponudio državnoj izdavačkoj kući u Istočnom Berlinu nakon što se XX kongres Komunističke partije SSSR-a odrazio i na književnost. Vremešni velikani su se pobunili i rekli da je došao trenutak istine, da je krajnje vreme da se stvarnosti dâ za pravo, a kako sam i svoj rukopis smatrao delićem istine i delićem stvarnosti, ja sam ga ponudio. Izdavaču su se dopali književni kvaliteti tog romana, ali je tražio nekoliko izmena političke prirode, zapravo više unutrašnjepolitičke prirode, a za takvo nešto morao bih da promenim svest. To nisam mogao, pa sam uzeo rukopis nazad.

H. Binek: *Da li je to bio roman Nagađanja o Jakovu?*

U. Jonzon: Ne, ne, bila je to sasvim druga priča. *Nagađanja o Jakovu* je prva objavljena knjiga.

H. Binek: *Gospodine Jonzon, šta se događalo kasnije? Kako ste došli do zapadnonemačkog izdavača, kako ste, da kažemo tačno, došli do „Zurkampa“?*

U. Jonzon: Ja sam, gospodine H. Binek, izabrao „Zurkamp“ na osnovu relativno uopštenog utiska koji ste u Istočnoj Nemačkoj mogli da steknete o izdavačkim kućama u Saveznoj Republici. Poznao sam Petera Zurkampa i kad god bih došao u Berlin – ne baš svaki put, ali veoma često – posećivao sam ga. On me je, jednostavno, bitno usmerio veličinom svoje ličnosti. Kasnija odluka da odem u „Zurkamp“ bila je zapravo lične prirode. Nažalost, on je umro.

H. Binek: *Između vas je postojao i lični dogovor?*

U. Jonzon: Da, prećutan. Bio je to dijalog koji se više ticao proširivanja jednog odnosa i kome uopšte nisu bile toliko potrebne nekakve poslovne, materijalne stvari.

H. Binek: *Malopre ste govorili o tome da je istočnonemački izdavač tražio da unesete neke izmene. Kada je „Zurkamp“ kasnije trebalo da objavi vašu knjigu – da li je i „Zurkamp“ predlagao izmene?*

U. Jonzon: O, da. Na prvom sastanku su me pitali, tonom koji je nagoveštavao da je to moja mala lična bruka, šta ćemo s interpunkcijom, jer sam bio prilično štedljiv kad je u pitanju stavljanje zapeta na mesta gde bi, prema školskoj gramatici, trebalo da se nalaze; rekli su mi i da im to stvara poprilično veliki posao. Ja sam na to pogledao rukopis i zaista: sva mesta gde je trebalo da stoje zapete bila su obeležena grafitnom olovkom. Onda, kako su mi objasnili, negde posle stote ili ne znam koje strane, preovladalo je mišljenje da nije reč o aljkavosti i nemaru, već da u tome očigledno postoji određeni princip. Ja sam to samo mogao da potvrdim i objasnio princip, a onda smo neko vreme posvetili brisanju zareza – onih ubačenih grafitnom olovkom.

H. Binek: *Da li Vam je tada bilo jasno da će vaša lična egzistencija biti ugrožena ako objavite roman kod zapadnonemačkog izdavača?*

U. Jonzon: Ne bih se izrazio tako patetično, ali sam, naravno, pretpostavljao da će vlasti u Istočnoj Nemačkoj pogrešno protumačiti kao napad, kao optuživanje ono što je bila priča, objašnjenje, a taj nesporazum bi sigurno imao određene posledice *kriminalističko-tehničke* prirode, koje sam želeo da izbegnem.

H. Binek: *Da li ste, dakle, zbog toga otišli u Zapadnu Nemačku?*

U. Jonzon: Da, otišao sam tamo gde je knjiga štampana. Nije mi bilo toliko stalo da objavim knjigu u Istočnoj Nemačkoj, nego da je objavim.

[...]

H. Binek: *Ako dozvolite, sada bih želeo da Vam postavim nekoliko pitanja o načinu na koji radite. Krenimo od fabule. Kako ona nastaje u Vašem slučaju? Kao neka vrsta izuma, konstrukcije? Ili se razvija iz nekog doživljaja?*

U. Jonzon: Ne mogu to da Vam pokažem na pojedinačnim primerima. Padne mi na pamet priča, i to deo po deo, uvek s pripadajućim pojedinostima. Reč je o nekoj vrsti prisećanja i sigurno da na to utiču doživljaji, opažanje, iskustva, dnevna rutina svake vrste.

H. Binek: *Da pređemo na planiranje radnje: šta prethodi pisanju dela? Da li pravite skice, koncepte?*

U. Jonzon: Bilo bi previše neoprezno da pravim skice ili koncepte, jer bi se time neke stvari prerano definisale, a još se sve tačno ne zna. Prethodno ništa ne zapisujem, smišljam priču. Za to mi je do sada uvek trebalo godinu dana, a kada znam priču od početka do kraja, počinjem da je zapisujem. I to obično traje godinu dana.

H. Binek: *A sada o metodici pisanja. Da li radite redovno, u određeno vreme?*

U. Jonzon: Pripremna razmišljanja traju po ceo dan, ali pišem redovno, od jutra do podneva. I zadovoljan sam ako napišem dve stranice na dan. Posle toga razmišljam šta ću raditi sutradan.

H. Binek: *Da li mnogo toga menjate?*

U. Jonzon: U stvari, ne. Pišem direktno u mašinu, tačnije, s desne strane lista papira podeljenog po sredini, i to zato što me slova pisaće mašine sprečavaju da zapisano smatram bliskim kao što je moj rukopis. Na levu stranu dolaze izmene, zamenjujem reči, ali takva stranica je uglavnom dovršena stvar. Dovoljno je pripremljena.

H. Binek: *Da li su Vam potrebni posebni uslovi za pisanje?*

U. Jonzon: O, da, volim da imam sobu čija vrata samo ja mogu da otvaram dok radim. Ništa drugo mi ne treba.

H. Binek: *Da li je pisanje za Vas prijatna delatnost ili biste radije radili nešto drugo?*

U. Jonzon: O, još sam u školi naučio da veći deo tela možemo da koristimo za rad na prijatan ili neprijatan način, a to se odnosi i na glavu. Ona može da služi za mučan i dosadan rad, ali i za to da sebi pričimo zadovoljstvo. Ja sam se odlučio za zadovoljstvo u književnom radu. To je najprijatnije zanimanje kojim sam se do sada bavio.

H. Binek: *Da li za Vas postoji neka vrsta druge strane, sagovornika, čitaoca na koga mislite dok pišete? Ili je u tom trenutku čitalac potpuno nevažan za Vas?*

U. Jonzon: Ne zaboravljam da se tim pričama obraćam ljudima, samim tim ne gubim iz vida kako bi se ljudi – reč je o nekoj vrsti uopštene svesti o čitaocima – postavili prema onome što radim, da li bi to shvatili i kako. Uzimam to u obzir.

H. Binek: *Da li Vam je posle pisanja potrebno nešto da se opustite?*

U. Jonzon: Onda radim nešto drugo. Ne znam da li to služi za opuštanje: odem u poštu i pokupim pisma, izađem da kupim novine, ručam – sigurno da to doprinosi da se opustim.

H. Binek: *Gospodine Jonzon, možda biste mogli da mi odgovorite na jedno malo teže, i to osetljivo pitanje. Koje su sposobnosti ili osobine – prema Vašem mišljenju – posebno važne za romanopisca?*

U. Jonzon: Ne mogu, naravno, da Vam dam spisak koji bi važio za pripovedače uopšte. Mogu samo da Vam nabrojim ono bez čega verujem da se ja sâm ne bih upuštao u pisanje. Na prvom mestu bi bilo uverenje da nije u pitanju nešto što bih jednostavno mogao da radim baš kao i bilo šta drugo. Zatim, sposobnost da u glavi istovremeno razdvojim i rasporedim širi stvarnosni ili fiktivni kontekst u svekolikoj njihovoj slojevitosti. To je, dakle, izvesna intelektualna sposobnost koja daje prednost sećanju. I treće: marljivost.

[...]

3–5. 1. 1962, Zapadni Berlin

(S nemačkog prevela **Maja Anastasijević**)